

Carl Erik Kühl

Efter et ophold på Madeira februar-marts 2015

Madeira kaldes ”Den flydende Have”, og øens flora er en af de mangfoldigste i verden, rig på endemiske træer og planter. Urskov af laurbær, ceder, mahogni, kristtjørn. Og hvem glemmer nogensinde navnet og synet af en ”bregnepalme” eller en ”paradisfugleblomst”? Jeg henviser til litteraturen. Og alt kan dyrkes: vin, banan, passionsfrugt, abrikos, ananas, appelsin, citron, granatæble, sukkerrør, majs, hvede, kål og kartofler. Og det, der ikke kan dyrkes, kommer alligevel.

Madeira ligger 1.600 km vest for Marokko og dermed så langt fra kontinentet, at stedet skulle ”opdages” for at blive befolket, hvilket officielt sker i 1428 i Henrik Søfarerens tid. Og dog, måske var der nogen før. En lokal variant af Romeo og Julie beretter om et kærestepar, der flygtede til båds fra Portugals vestlige strande og drev i land på en ø, hvor der godt nok var vældig kønt at være for unge elskende, men ikke megen hjælp at hente til alt, hvad der måtte række ud over kærlighed og kildevand. De samlede to pinde i et kors og skrev på et stykke bark: ”Byg en kirke over os!” Så var den historie ikke længere.

Geodætisk set er Madeira mindre end Lolland. Men med jysk underdrivelse er den knap så flad som Lolland, idet den med sin vulkanske oprindelse hæver sig over 1.800 meter fra strandlinjen til det højeste punkt Pico Ruivo på den bjergkæde, der deler øen i en nordlig og en sydlig del. Det bevoksede/beboede areal er altså sådan cirka fem gange Lolland.

Helt unikt er *levadaerne*, det 2.500 km store netværk af smalle vandingskanaler, der fører regnvandet fra bjergene i nord til de opdyrkede terrasser, vinmarker og parker i syd, hvor den stærke sol og det blide klima gør tilførsel af vand fra andre dele af Madeira nødvendig. Kanalerne vedligeholdes af professionelle ”levadeiros”. Stierne er anlagt for dem, men der er også adgang for vandrefugle. Nogle stier er skovstier, stærkt kuperede, men man falder ikke ret langt, hvis man skvatter. Andre er bestemt ikke for folk med højdeskræk, og hvert år er der folk, der kommer af dage, fordi de ikke passer på. Der findes ellers et sandt marked af kort og vejledninger. Den klassiske, jævnlige opdaterede *Madeira – the finest levada and mountain walks* inddeler meget praktisk stierne i de blå, de røde og de sorte, hvor de sorte begribeligvis er de farligste, mens de blå i den anden ende kaldes ”easy”. (”No vertigo”, som det hedder.) Men når man først har spadseret en times tid på en bjergskrånning i solskinnet med det kølige vandløb på indersiden, vænner man sig sgu til det. Siger jeg, der prøvede en blå og en rød rute og slap ganske levende fra begge dele.

Hovedstaden Funchal er republikken Portugals tredjestørste by (sådan ca. Odense) og centrum for handel og administration. Det forstyrrer dog ikke den kompakte latinske urbanitet i byens midte, hvor floderne Ribeira de Santa Luzia og Ribeira de São Gomes næsten løber sammen, før de begge løber ud i Atlanterhavet. Kirker, museer, cafeer, parker og kønne gader og gyder, strandpromenade og bjergskrånning - og altid i et behageligt klima. Det var Madeiras ”opdager”, den portugisiske søofficer João Zarco, der på en vandretur i området fandt massevis af vild fennikel, *funcho*, hvoraf navnet *Funchal*. Byens kendteste søn er boldstjernen Cristiano Ronaldo, af hvem man i stolthed og taknemmelighed har rejst en statue.

Man skal selvfølgelig høre *fado*. Ordet udtales ”faddo” med et meget bløddt d og kommer af ’fada’, der betyder noget i retning af skæbne. Fado synges da også bedst, synes jeg, af sortklædte, sortøjede kvinder, der er modne nok til at have – dvs. have haft – en skæbne. Altså noget med evigt tabt kærlighed, men uden knugen eller eftertænksomhed. Det er ofte vildt, ofte øredøvende og dét aldeles uden mikrofon.

Politikens Rejsefører anbefaler desangående, at man begiver sig til *Arsenio*’s for enden af den lange og smalle gågade Rua Santa Maria helt i den østlige ende af den gamle bydel. Gaden er fyldt med restauranter, som man nærmest skal kante sig forbi. Men det helt særlige er, at næsten alle døre og mange vinduesskodder er bemalet til rammen i de forskelligste farver og motiver. Noget er af høj kunstnerisk lødighed, noget ikke. Noget er decideret smukt, interessant, skægt, noget fortjener, at man bare går forbi – hvilket jo sådan set også er meningen, når man har et ærinde for enden af gaden eller skal hjem igen.

Når man er nået til enden af Rua Santa Maria, bør man imidlertid *ikke* gå ind til Arsenio, men runde hjørnet om restauranten, bevæge sig 50 meter op ad Travessa das Torres og gå ind ved skiltet *Sabor a Fado*. Fornavnet lyder temmelig ungarsk, men det hele er portugisisk og betyder på dansk noget i retning af ”A Taste of Fado”. Når man først har fundet det, kan man altid finde det, og når man først har været der en aften, kommer man der nærmest hver aften, så længe man er på Madeira.

Som man forstår, er *Sabor a Fado* en restaurant. Men restaurationslokalet er ikke større end en stor dansk dagligstue. Det er kun fordi stolene og bordene er rykket så tæt sammen, at der er plads til 30-40 gæster. Og så er der for så vidt slet ikke plads til det vigtigste: musikerne. Der er dog reserveret et hjørne til dem på ca. fire kvadratmeter.

Alexandra er stedets ejer. Hun har sunget fado i mange år og rejst rundt i Europa. Størst succes havde hun – of all places – i Norge, og for fire år siden hjalp hendes norske venner/beundrere hende til at virkeliggøre en gammel drøm om at åbne en familierestaurant med mad og sang serveret af de samme kvinder. Hun er scenevant og har sågar overskud til lejlighedsvis at forholde sig distant-humoristisk til hele scenariet.

Susanna er Alexandras smukke søster, og hun flytter knap så mange tallerkener som de andre. Hun er arkitekt i dagtimerne, men om aftenen er hun primadonna på *Sabor*: ”I must do it!”, siger hun. Hun går rundt indendørs i en kort overfrakke, rød, hvid, sort – det skifter hver aften. Men når hun skal synge, lægger hun frakken og er helt i sort. Hun er vel oppe i fyrrerne og er givetvis en kvinde med en skæbne (skønt jeg ikke ved hvilken). Hendes stemme er dejligt overstyret, og hendes bevægelser er passionerede, rystende. Hun er min favorit.

I hjørnet sidder *Pedro*, Alexandras søn, og spiller portugisisk guitar. Det har han gjort, fra han var tre år, og han er formidabel. Han virker lidt fjern i sin personlige fremtoning, men spillet er vildt og virtuost. Han løber op og ned i melodien, som spillede han på en blokfløjte. Ved siden af ham sidder en ældre, temmelig tandløs herre og spiller akkorder på en klassisk (spansk) guitar. Han er udtryksløs både i ansigt og spil, men akkorderne er helt rigtige og for resten ikke altid lige simple. Han hører næppe med til familien, men han kan bestemt ikke undværes.

Silvia er Alexandras datter. Hun er ret voluminøs og har sine vanskeligheder ved at komme rundt om alle bordene. Dog er hun stedets mester i den multitasking, de i og for sig alle skal praktisere i den familie: Midt i en strofe serverer hun en tallerken suppe eller afregner med en gæst, der har fået travlt. Det sære er, at disse profane aktiviteter slet ikke konkurrerer med udtrykket i hendes sang.

Sophia er køkkenpige. I nogle af numrene kan hun finde på at åbne glaslemmen ude fra køkkenet og synge med. (Det er nok aftalt!?) Men hun kommer også frem i stuen og går over i hjørnet for selv at være solist. Lidt forstyrrende er det kommunefarvede hår, og hendes bevægelser er heller ikke så passionerede. Men rent sangligt er hun nok den allerbedste. Hvilket vibrato! Hun er Pedros kone og altså Alexandras svigerdatter. Mon ikke chefen er tilfreds med hende?

Der kan være crowdy på Sabor og vil givetvis blive det, efterhånden som stedet bliver kendt – ja, berømt. Men når man efterhånden er blevet gammel gæst, er man også blevet gammel ven, og da får man i en snæver vending en taburet at sidde på i vindfanget, så man kan lytte med gennem døren.

Fra Funchal tager man bussen ud til turistmål og vandrestier. Men man kan også nøjes med at tage på udflugt til nærmeste kystby Camâra do Lobos. Det er der større ånder, der har gjort før. Sir Winston Churchill vandt krigen, tabte det efterfølgende parlamentsvalg, men besluttede at stille op igen i 1951. Han var dog i en svag forfatning og i dårligt humør, men så fik han en god idé. Han lod sig så anonymt, som det nu kunne lade sig gøre, indlogere på Reid's Hotel i Funchal, hvor han 65 år tidligere havde ferieret så lykkeligt med sine forældre. Om dagen tog han ud til Camâra do Lobos – den gang var byen ikke meget mere end et fiskerleje - og malede, iført overfrakke, blød silkehat og cigar. Det hjalp, han vandt. Camâra do Lobos betyder ”ulvæværelset”, og det kan man godt fundere over, al den stund der aldrig har befundet sig en ulv – eller for den sags skyld andre rovdyr – på øen. Forklaringen er, at det dyr, vi kalder ”søløve”, på portugisisk kaldes en ”søulv”.

Blandt andre politiske notabiliteter på Reid's Hotel kan nævnes David Lloyd George, Anthony Eden og Rubén Fulgencio Batista. Hertil føjer sig brave folk som Rainer Maria Rilke, George Bernard Shaw og Albert Schweitzer samt i den lettere ende Gregory Peck og Roger Moore.

Man kan også tage svævebanen fra Funchal 600 meter op ad bjergsiden til den idylliske landsby Monte, der ikke bare er kendt for svævebanen, men også for haverne, golfbanen, herregårdene, vandrestierne – og udsigten. Allerede i 1800-tallet kom Monte på mode som de velhavendes sommerresidens og rekonvalescentcenter. Klimaet var ikke for tørt, ikke for fugtigt, luften var ren, og Monte fik ry for, at her kunne alt kureres lige fra tuberkulose til gigt og anæmi.

Også kirken er en messe værd, hvad bodfærdige pilgrimme vidner om, når de 13. august tager turen derop – på knæ. I kapellet i højre side befinder sig en sarkofag med de jordiske rester af den sidste habsburgske dobbeltmonark: kejser Karl 1. af Østrig hhv. kong Karl 4. af Ungarn. I 1914 havde han haft det held at blive forfremmet til kronprins, da hans fætter var kommet så ulykkeligt af dage på en tur til Sarajevo. I 1916 døde gamle Franz Joseph, og Karl blev kronet. Fornøjelsen varede kun i to år og var nok slet ikke fornøjelig. I forbindelse med kapitulationen 1918 måtte han abdicere, hvorefter han i tre år levede i landflygtighed i Schweiz. I 1921 forsøgte han et par gange at kuppe sig til statsmagten i Ungarn. De allierede deporterede ham da fra Schweiz via Sortehavet(!) til Madeira – så afsides at det turde være umuligt for ham at planlægge flere ulykker. Et halvt år senere døde han af lungebetændelse. Paven saligkårede ham i 2004. Det forekommer ikke indlysende hvorfor.

Hvis man ikke gider svævebanen, når man skal ned igen, kan man uanset vejrliget tage en *slæde*. Hvidklædte mænd med stråhat og støvler bringer dig i et hæsblæsende tempo ned til byen i et vehiculum med fedtsmurte meder. Et muntert minde om overklassens festlige sommerdage i Monte.

Man rejser klart nok til Madeira for de ting, der er der, men kan for så vidt også gøre det for de ting, der ikke er der. Øen har fx ikke nogen sandstrand og er således ikke noget oplagt rejsemål for familier med småbørn og larmende teenagere. Den er tilegnet 40+ segmentet. Værd at vente på for folk, der ikke er gamle nok. Life begins at forty.